

Procedury postępowania w sytuacjach kryzysowych na terenie Społecznej Szkoły Podstawowej w Świdnicy

I. Organizacja zespołu wychowawczego

1. Zespół wychowawczy to spotkanie, które ma na celu ustalenie przebiegu zdarzenia, współwinnych, a także określenia rodzaju środków oddziaływania wychowawczego, jakie powinny być zastosowane wobec nieletniego.
2. Uczeń może zostać skierowany na zespół wychowawczy jeśli stwierdzi się istnienie okoliczności świadczących o jego demoralizacji: naruszenie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego, używanie alkoholu lub innych środków wprowadzających w stan odurzenia, udział w grupach przestępczych.
3. wszystkie czynności związane z przeprowadzeniem i skierowaniem na zespół wychowawczy, jak również powiadomienie rodziców ucznia o popełnionym przez niego czynie i zastosowanym środku oddziaływania wychowawczego wykonuje szkoła.
4. W skład Zespołu Wychowawczego wchodzi najczęściej:
 - a. Dyrektor/wicedyrektor
 - b. pedagog
 - c. wychowawca
5. Przebieg Zespołu Wychowawczego:
 1. Rozmowa z rodzicami (opiekunami prawnymi) bez obecności nieletniego ucznia - przedstawienie problemu
 2. Rozmowa z nieletnim uczniem w obecności rodziców (opiekunów prawnych) - przedstawienie zarzutów, wysłuchanie wyjaśnień, omówienie odpowiedzialności prawnej za popełniony czyn, rozmowa wychowawcza
 3. Ustalenie dalszego postępowania wychowawczego, ustalenie kary, sposobu naprawienia szkody - rozmowa z rodzicami bez obecności ucznia
 4. Rozmowa z nieletnim, przedstawienie mu możliwości poniesienia kary, omówienie problemu, przyjęcie zobowiązania, wykonania świadczenia na rzecz szkoły.
6. Całość spotkania jest protokolowana przez wychowawcę klasy

Organizacja komisji wychowawczej

1. Komisja wychowawcza jest środkiem dyscyplinarnego oddziaływania na ucznia a w szczególności może wymierzyć karę
2. Uczeń jest skierowany na komisję wychowawczą jeśli dotychczasowe środki wychowawcze nie przyniosły efektu lub ich zastosowanie było bezcelowe a uczeń nadal w sposób lekceważący podchodzi do zasad porządku prawnego, a w szczególności jeśli stwierdzi się istnienie okoliczności świadczących o jego demoralizacji, naruszenie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego, używanie alkoholu lub innych środków odurzających udział w grupach przestępczych
3. Wszystkie czynności związane z przeprowadzeniem i postawieniem ucznia przed Komisją Wychowawczą oraz związanym z powiadomieniem rodziców ucznia o popełnionym przez niego czynie i zastosowanym środku oddziaływania prewencyjnego wykonuje szkoła.
4. W skład Komisji Wychowawczej wchodzi najczęściej:
 - 1) dyrektor/wicedyrektor
 - 2) pedagog
 - 3) wychowawca
 - 4) policjant
 - 5) kurator sądowy (ewentualnie)
 - 6) strażnik miejski

5. Przebieg Komisji Wychowawczej:

- 1) Rozmowa z rodzicami (opiekunami prawnymi) bez obecności nieletniego ucznia- przedstawienie problemu
- 2) Rozmowa z nieletnim uczniem w obecności rodziców (opiekunów prawnych) - przedstawienie zarzutów, wysłuchanie wyjaśnień, omówienie odpowiedzialności prawnej za popełniony czyn, rozmowa wychowawcza
- 3) Ustalenie dalszego postępowania wychowawczego, ustalenie kary, sposobu naprawienia szkody— rozmowa z rodzicami bez obecności ucznia
- 4) Rozmowa z nieletnim, przedstawienie mu możliwości poniesienia kary, omówienie problemu, przyjęcie zobowiązania, wykonania świadczenia na rzecz szkoły.

6. Całość spotkania jest protokołowana przez wychowawcę klasy

Kolejne kroki rozwiązywania sytuacji konfliktowych i trudnych

1. Pouczenie, zwrócenie uwagi przez osobę będącą świadkiem zdarzenia
2. Rozmowa interwencyjna z wychowawcą
3. Rozmowa interwencyjna z pedagogiem szkolnym
4. Powołanie ucznia na Zespół Wychowawczy
5. Postawienie ucznia przed Komisją Wychowawczą
6. Skierowanie sprawy do rozpatrzenia przez Sąd Rodzinny (postępowanie zwyczajne, postępowanie nadzwyczajne)

Procedura postępowania z uczniem palącym papierosy

1. Pouczenie potwierdzone własnym podpisem palacza w specjalnie przeznaczonym zeszycie
2. Wezwanie rodziców do szkoły i poinformowanie ich o tym fakcie.
3. Poinformowanie rodziców, że uczeń na tym etapie może skorzystać dobrowolnie z Młodzieżowego Punktu Antytytoniowego, a w dalszej kolejności zawiadomienie Sądu Rodzinnego o przejawach demoralizacji, gdy podjęta terapia nie jest skuteczna.
4. **Palenie papierosów ma swoje konsekwencje w ocenie z zachowania.**
5. Procedurę stosujemy także w stosunku do osób podejrzanych o palenie.

Zachowania szczególne

Używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawiania nierządu, inne zachowania świadczące o demoralizacji.

1. Nauczyciel przekazuje uzyskaną informację wychowawcy klasy.
2. Wychowawca informuje dyrektora szkoły i pedagoga/psychologa szkolnego.
3. Wychowawca wzywa do szkoły rodziców (prawnych opiekunów) ucznia i przekazuje im uzyskaną informację. Przeprowadza rozmowę z rodzicami oraz z uczniem, w ich obecności. W przypadku potwierdzenia informacji wskazuje uczniowi i jego rodzicom formę pomocy oraz placówki specjalistyczne świadczące pomoc.
4. Jeżeli rodzice odmawiają współpracy lub nie stawiają się do szkoły, a nadal z wiarygodnych źródeł napływają informacje o przejawach demoralizacji ich dziecka, dyrektor szkoły pisemnie powiadamia o zaistniałej sytuacji sąd rodzinny lub policję (specjalistę ds. nieletnich).
5. W sytuacji, gdy szkoła wykorzystwała wszystkie dostępne jej środki oddziaływań wychowawczych (rozmowa z Rodzicami, ostrzeżenia ucznia, spotkanie z pedagogiem, psychologiem itp.), a ich zastosowanie nie przynosi oczekiwanych rezultatów, dyrektor szkoły powiadamia sąd rodzinny lub policję. Dalszy tok postępowania leży w kompetencji tych instytucji.

Uczeń pod wpływem alkoholu lub narkotyków na terenie placówki oświatowej

1. Nauczyciel powinien:

- 1) Powiadomić o swoich przypuszczeniach wychowawcę klasy.
- 2) Odizolować ucznia od reszty klasy. Ze względów bezpieczeństwa nie pozostawiać go samego; stworzyć warunki, w których nie będzie zagrożone jego życie ani zdrowie.
- 3) Wezwać lekarza w celu stwierdzenia stanu trzeźwości lub odurzenia, ewentualnie udzielenia pomocy medycznej.
- 4) Zawiadomić o tym fakcie dyrekcję szkoły oraz rodziców/opiekunów i zobowiązać ich do niezwłocznego odebrania ucznia ze szkoły. Gdy rodzice/opiekunowie odmówią odebrania dziecka, o pozostaniu ucznia w szkole, czy przewiezieniu do placówki służby zdrowia, albo przekazaniu go do dyspozycji funkcjonariuszom policji decyduje zalecenie lekarza, po ustaleniu aktualnego stanu zdrowia ucznia w porozumieniu z dyrektorem szkoły/placówki.

2. Dyrektor szkoły powinien:

- 1) Zawiadomić najbliższą jednostkę policji, gdy rodzice ucznia będącego pod wpływem alkoholu - odmawiają przyjęcia do szkoły, a jest on agresywny, bądź swoim zachowaniem daje powód do zgorznięcia albo zagraża życiu lub zdrowiu innych osób.
- 2) Jeżeli powtarzają się przypadki, w których uczeń (przed ukończeniem 18 lat) znajduje się pod wpływem alkoholu lub narkotyków na terenie szkoły, to dyrektor szkoły ma obowiązek powiadomić o tym policję (specjalistę ds. nieletnich) lub sąd rodzinny.

Uczeń palący papierosy

1. Nauczyciel powinien:

- 1) Powiadomić o swoich przypuszczeniach wychowawcę klasy lub pedagoga
- 2) Pouczyć ucznia o konsekwencjach palenia papierosów
- 3) Poinformować rodziców o zaistniałym fakcie, oraz o możliwości skorzystania dobrowolnie z Młodzieżowego Punktu Antytytoniowego lub innej poradni specjalistycznej,
W dalszej kolejności powiadamia Sąd Rodzinny o przejawach demoralizacji, gdy podjęta terapia nie jest skuteczna.

2. Palenie papierosów ma swoje konsekwencje w ocenie z zachowania.

3. Procedurę stosujemy także w stosunku do osób podejrzanych o palenie.

Znalezienie na terenie szkoły substancji przypominających wyglądem narkotyk

1. Nauczyciel powinien:

- 1) Zachowując środki ostrożności, zabezpiecza substancję przed dostępem do niej osób niepowołanych oraz ewentualnym jej zniszczeniem do czasu przyjazdu policji, spróbować (o ile to jest możliwe w zakresie działań pedagogicznych) ustalić, do kogo należy znaleziona substancja.
- 2) Powiadomić o zaistniałym zdarzeniu dyrekcję szkoły. Dyrektor wzywa policję.
- 3) Po przyjeździe policji niezwłocznie przekazać zabezpieczoną substancję i przekazać informacje dotyczące szczegółów zdarzenia.

Posiadanie przez ucznia substancji przypominającej narkotyk

1. Nauczyciel powinien:

- 1) W obecności innej osoby (wychowawca, pedagog, dyrektor, itp.) poprosić, aby uczeń przekazał mu tę substancję, pokazał zawartość torby szkolnej oraz kieszeni (we własnej odzieży), ewentualnie innych przedmiotów budzących podejrzenie, co do ich związku z

poszukiwaną substancją. Nauczyciel nie ma prawa samodzielnie wykonać przeszukania odzieży ani teczek ucznia - jest to czynność zastrzeżona wyłącznie dla policji.

- 2) O swoich spostrzeżeniach powiadomić dyrektora szkoły oraz rodziców/opiekunów ucznia i wezwać natychmiastowego stawiennictwa.
- 3) W przypadku, gdy uczeń, mimo wezwania odmawia przekazania nauczycielowi substancji i pokazania zawartości teczek dyrektor szkoły wzywa policję, która może przeszukać odzież i przedmioty należące do ucznia oraz zabezpiecza znaną substancję i zabiera ją do ekspertyzy.
- 4) Jeżeli uczeń wyda substancję dobrowolnie, nauczyciel, po odpowiednim zabezpieczeniu, zobowiązany jest bezzwłocznie przekazać ją do jednostki policji, wcześniej próbuje ustalić w jaki sposób i od kogo uczeń nabył substancję.

2. Całe zdarzenie nauczyciel dokumentuje, sporządzając możliwie dokładną notatkę z ustaleń wraz ze swoimi spostrzeżeniami

UWAGA:

Zgodnie z przepisami ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii - w Polsce karalne jest:

" Posiadanie każdej ilości środków odurzających lub substancji psychotropowych;

- *Wprowadzanie do obrotu środków odurzających;*
- *Udzielanie innej osobie, ułatwianie lub umożliwianie ich użycia oraz nakłanianie do użycia;*
- *Wytwarzanie i przetwarzanie środków odurzających.*

Każde z wymienionych zachowań jest czynem karnym w rozumieniu przepisów ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, jeśli sprawcą jest uczeń, który ukończył 13 lat, a nie ukończył 17 lat.

W każdym przypadku popełnienia czynu karnego przez ucznia, który nie ukończył 17 lat, należy zawiadomić policję lub sąd rodzinny.

Uczeń - sprawca czynu karnego lub przestępstwa

1. Nauczyciel powinien:

- 1) Niezwłocznie powiadomić dyrektora szkoły.
- 2) Ustalić okoliczności czynu i ewentualnych świadków zdarzenia.
- 3) Przekazać sprawcę (o ile jest znany i przebywa na terenie szkoły) pod opiekę dyrektorowi szkoły lub pedagogowi szkolnemu.
- 4) Powiadomić rodziców ucznia - sprawcy.
- 5) Niezwłocznie powiadomić policję lub straż miejską w przypadku, gdy sprawa jest poważna (rozbój, uszkodzenie ciała, itp.) lub sprawca nie jest uczniem szkoły i jego tożsamość nie jest nikomu znana.
- 6) Zabezpieczyć ewentualne dowody przestępstwa lub przedmioty pochodzących z przestępstwa i przekazać je policji (np. Sprawca rozbój na terenie szkoły używa noża i - uciekając - porzuca go lub porzuca jakiś przedmiot pochodzący z kradzieży)

Uczeń - ofiara czynu karnego

1. Nauczyciel powinien:

- 1) Udzielić pierwszej pomocy (przedmedycznej) bądź zapewnić jej udzielenia poprzez wezwanie lekarza w przypadku, kiedy ofiara doznała obrażeń.
- 2) Niezwłocznie powiadomić dyrektora szkoły.
- 3) Powiadomić rodziców ucznia.
- 4) Niezwłocznie wezwać policję w przypadku, kiedy istnieje konieczność profesjonalnego

zabezpieczenia śladów przestępstwa, ustalenia konieczności i ewentualnych świadków zdarzenia.

Uzyskanie informacji o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu na terenie szkoły

1. Nauczyciel powinien:

- 1) Przyjąć do wiadomości informację o przestępstwie (wykroczeniu) i zapewnić dyskrecję przekazującemu informację poprzez wysłuchanie go bez świadków, o ile to możliwe
- 2) w pomieszczeniu zamkniętym, odnotować godzinę zgłoszenia oraz zapytać o przyczynę ewentualnej zwłoki w podaniu tej informacji (unikać konfrontacji świadków).
- 3) Zapewnić, w miarę potrzeby, niezbędną pomoc lekarską pokrzywdzonemu/ym.
- 4) Sprawdzić w sposób dostępny i bez zbędnej zwłoki wiarygodność wiadomości. Jeżeli uczeń podaje świadków, to w rozmowie z jak najmniejszą ilością świadków, uwiarygodnić informację,
- 5) Sprawdzić, czy zdarzenie miało miejsce na terenie szkoły oraz czy miało miejsce podczas zajęć szkolnych ustalić jego uczestników. W rozmowie z pokrzywdzonym ustalić liczbę sprawców i ich dane personalne,
- 6) Nie nagłaśniać zdarzenia.

Stwierdzenie agresywnych zachowań ucznia w stosunku do innych uczniów lub pracowników szkoły

1. Nauczyciel powinien:

- 1) Niezwłocznie powiadomić wychowawcę klasy lub pedagoga szkolnego.
- 2) Przeprowadzić indywidualną rozmowę z uczniem i zobowiązać go do zaprzestania agresywnego postępowania.
- 3) W przypadku powtarzających się agresywnych zachowań ucznia wychowawca wzywa do szkoły rodziców/prawnych opiekunów i przeprowadza z nimi rozmowę.
- 4) Jeżeli jest to niewystarczające, pedagog, w obecności dyrektora szkoły przeprowadza rozmowę z rodzicami i zobowiązuje ich do szczególnego nadzoru nad dzieckiem, sporządzając ze spotkania protokół, pod którym podpisują się uczestnicy spotkania,
- 5) Jeśli ww. działania nie przyniosą oczekiwanych rezultatów i uczeń w dalszym ciągu zachowuje się agresywnie, dyrektor szkoły powiadamia sąd rodzinny lub policję,
- 6) Jeśli sprawa jest poważna, tj. doszło do rozbój, uszkodzenia ciała, itp., należy niezwłocznie przekazać sprawcę czynu pod opiekę dyrektora szkoły/pedagoga oraz powiadomić jego rodziców/prawnych opiekunów i policję.

Stwierdzenie posiadania przez ucznia niebezpiecznych przedmiotów typu petardy, scyzoryki, zapalki, gaz łzawiący

1. Nauczyciel powinien:

- 1) Zażądać aby uczeń przekazał mu niebezpieczne przedmioty, pokazał zawartość tornistra oraz kieszeni (nauczyciel nie ma prawa samodzielnie wykonać czynności przeszukania odzieży ani teczki ucznia - jest to czynność zastrzeżona dla policji). Oddane przedmioty odpowiednio zabezpieczyć.
- 2) O zaistniałym zdarzeniu powiadomić wychowawcę, pedagoga, dyrektora.
- 3) Wezwać do szkoły rodziców/prawnych opiekunów.
- 4) Pedagog, wychowawca w obecności dyrektora (wicedyrektora) przeprowadzają rozmowę z rodzicami/prawnymi opiekunami, przekazują oddane przedmioty, zobowiązują ich do szczególnego nadzoru nad dzieckiem.
2. Z rozmowy sporządzana jest notatka służbowa podpisana przez uczestników spotkania.
3. Jeśli rodzice odmawiają współpracy lub nie stawiają się do szkoły, dyrektor pisemnie powiadamia o zaistniałej sytuacji policję.

Podejrzenie lub stwierdzenie, że dziecko może być/jest krzywdzone w domu

1. Nauczyciel powinien:

- 1) Powiadomić dyrektora szkoły i pedagoga szkolnego.
- 2) Przeprowadzić z dzieckiem rozmowę, z której należy sporządzić notatkę służbową.
- 3) Przeprowadzić rozmowę z rodzicami i sporządzić z niej notatkę służbową.
- 4) Nawiązać współpracę z instytucjami pomocowymi na terenie dzielnicy, miasta.
- 5) W celu rozwiązania jakichkolwiek wątpliwości - zgłosić sprawę na policję i zawiadomić w razie konieczności sąd rodzinny.
- 6) Przy stwierdzeniu użycia przemocy fizycznej w stosunku do dziecka - niezwłocznie udzielić pierwszej pomocy (przed medycznej), bądź zapewnić jej udzielanie poprzez wezwanie lekarza (jeśli ofiara doznała obrażeń).
- 7) Niezwłocznie powiadomić dyrektora szkoły, w następnej kolejności pedagoga szkolnego.

Znalezienie na terenie szkoły broni, materiałów wybuchowych, innych niebezpiecznych substancji lub przedmiotów

1. Nauczyciel powinien:

- 1) Niezwłocznie powiadomić dyrektora i zapewnić osobom przebywającym na terenie szkoły bezpieczeństwa (w przypadku zagrożenia dyrektor szkoły/wicedyrektor podejmuje decyzje o ewakuację ludzi i mienia)
- 2) Umożliwić dostęp osób postronnych do tych przedmiotów i wezwać policję
- 3) Informować siły policyjne o rozkładzie pomieszczeń w obiekcie i co powinno znajdować się w poszczególnych i konkretnych miejscach.
- 4) Wyznaczyć pracownika, który będzie „przewodnikiem” sił policyjnych.
- 5) Nie dotykać i nie przemieszczać podejrzanych, niebezpiecznych przedmiotów lub ładunków.
- 6) Zachować spokój i opanowanie, aby nie dopuścić do paniki.

Uzyskanie informacji o podłożeniu ładunku wybuchowego (wskazówki do prowadzenia rozmów ze zgłaszającym podłożenie „bomby”)

1. Po usłyszeniu słów „Podłożył ładunek wybuchowy - bombę” nie należy wpadać w panikę.
2. Należy natychmiast powiadomić swoich przełożonych (dyrektora szkoły).
3. Podczas rozmowy należy zachować spokój i starać się uzyskać od zgłaszającego jak największą ilość informacji.
4. Tak prowadzić rozmowę, aby stworzyć możliwość zidentyfikowania sprawcy (choćby w przybliżeniu).
5. Należy ocenić: czas przyjęcia ostrzeżenia, płęć dzwoniącego, akcent, stan pod wpływem alkoholu lub środków odurzających, tło rozmowy, itp.

Należy dążyć do uzyskania odpowiedzi na następujące pytania:

- 1) Czy Pan/Pani podłożył/a bombę?
- 2) Kiedy bomba wybuchnie?
- 3) Gdzie jest w tej chwili bomba?
- 4) Jak bomba wygląda?
- 5) Jakiego typu jest ta bomba?
- 6) Co spowoduje wybuch bomby?
- 7) Dlaczego Pan/Pani podłożył/a bombę?
- 8) Skąd Pan/Pani telefonuje?
- 9) Gdzie Pan/Pani się w tej chwili znajduje?
- 10) Jak się Pan/ Pani nazywa?
- 11) Czy jesteście sami we wszechświecie ?
6. Nie należy rozpowszechniać samowolnie informacji o otrzymanym zgłoszeniu o podłożeniu bomby.
7. Osoba przyjmująca zgłoszenie staje się świadkiem zdarzenia i będzie na tę okoliczność przesłuchiwana

przez policję.

Zagrożenie bombowe - ogłoszenie alarmu bombowego

1. Do czasu przybycia policji akcją kieruje administrator obiektu, terenu lub osoba odpowiedzialna za jego bezpieczeństwo.
2. Na miejsce zagrożenia incydem bombowy dyrektor szkoły (osoby przez niego wyznaczone) wzywa służby pomocnicze, takie jak: pogotowie energetyczne, pogotowie ratunkowe, straż pożarna, pogotowie gazowe, pogotowie wodno-kanalizacyjne.
3. Po przybyciu policji na miejsce incydentu bombowego, przejmuje ona dalsze kierowanie akcją.
4. Należy bezwzględnie wykonywać polecenia policjanta
5. Pomieszczenia ogólnodostępne (korytarze, klatki schodowe, windy, toalety, piwnice, strychy) oraz najbliższe otoczenie zewnętrzne obiektu, sprawdzają i przeszukują osoby wyznaczone lub służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo w danej instytucji.
6. Podejrzanych przedmiotów nie wolno dotykać, a o ich lokalizacji należy powiadomić administratora oraz osoby odpowiedzialne za bezpieczeństwo.
7. Po ogłoszeniu ewakuacji, należy zachować spokój i opanowanie.
8. Po ogłoszeniu ewakuacji w miejscu pracy/nauki, należy je opuścić, zabierając rzeczy osobiste (torebki, siatki, nesesery itp.).
9. Identyfikacją i rozpoznawaniem zlokalizowanego ładunku wybuchowego oraz jego neutralizacją zajmują się uprawnione i wyspecjalizowane jednostki i komórki organizacyjne policji.

Otrzymanie podejrzanego paczki lub koperty

1. Nie wolno opróżniać zawartości wszelkich podejrzanych przesyłek, przenosić paczek lub kopert
2. Nie wolno wdychać oparów, dotykać, sprawdzać smak, przypatrywać się z bliska.
3. Umieścić w jednym a następnie w drugim plastikowym worku, szczelnie je zamykając (zawiązać, zakleić taśmą)
4. Powiadomić policję lub Straż Pożarną.
5. Cechy charakterystyczne niebezpiecznych przesyłek:
 - a) odręczny lub nieczytelny adres
 - b) nieprofesjonalnie napisany adres
 - c) otwory w kopercie
 - d) twarda koperta
 - e) nierównomiernie rozłożenie wagi
 - f) zastrzeżenia (poufne, do rąk własnych itp.)
 - g) wewnętrzna koperta
 - h) podejrzanego opakowanie
 - i) wystające druty lub folia
 - j) zapach
 - k) zawyżona opłata
 - l) błędy ortograficzne
 - m) tłuste plamy, zaolejenia, przebarwienia
 - n) zbyt staranne zapakowanie
 - o) emitowane dźwięki
 - p) brak adresu nadawcy lub brak jakichkolwiek znaków, kto może być nadawcą.

Zasady postępowania nauczycieli w sytuacjach zagrożenia próbą samobójczą lub okaleczeniem

1. Działanie interwencyjne

Nauczyciel powinien:

1. Ustalić i potwierdzić rodzaj zdarzenia
2. Nie pozostawiać ucznia samego
3. Objęcie ucznia opieką i dyskretnie przeprowadzić w bezpieczne, ustronne miejsce.
4. Zebrać wstępne informacje o okolicznościach próby samobójczej.
5. Wezwać, jeśli potrzebna, pomoc (pogotowie, policja, straż)
6. Zapewnić dyskrecję interwencji.
7. Zawiadomić rodziców.
8. Powiadomić organ prowadzący i organ nadzoru pedagogicznego.

2. Działania wspierające

Dyrektor powinien:

1. Zapewnić uczniowi pomoc medyczną (za zgodą rodziców) oraz czuwać nad kontynuowaniem pomocy psychoterapeutycznej.
2. Korzystać z programów poradnictwa kryzysowego adresowanego do poszczególnych grup (np. uczniów, rodziców, nauczycieli).
3. Objęcia ucznia w szkole szczególną opieką pedagoga lub psychologa szkolnego.
4. Stwarzać sprzyjające warunki do osiągania sukcesów szkolnych.
5. Czuwać nad relacjami z rówieśnikami.
6. Monitorować sytuację rodzinną.
7. Pomagać rodzicom w zrozumieniu reakcji ich dziecka i wskazać możliwość skorzystania przez nich samych z pomocy specjalistycznej.
8. Uświadomić całemu środowisku ucznia potrzebę jego wsparcia oraz konieczności ograniczenia dostępu do środków zagrażających życiu (lekarstwa, bron palna, alkohol, etc.);
9. Upowszechnić telefony zaufania (szczególnie całodobowe) oraz informacje o placówkach interwencji kryzysowych i pomocy psychologiczno - psychiatrycznej.
10. Nawiązać współpracę z innymi osobami pomagającymi i wspierającymi ucznia poza szkołą (wymiana informacji, kontrola poziomu stresu i efektywności działań.);
11. U ucznia z zaburzeniami psychicznymi (np. depresja, psychoza, uzależnienie) należy doprowadzić do ich diagnozowania oraz podjęcia właściwego leczenia.
12. W przypadku wystąpienia sygnałów wskazujących na zagrożenie ponowną próbą samobójczą, konieczne jest kierowanie podopiecznego, najlepiej przez lekarza psychiatrę, do szpitala w celu ratowania życia.

3. Wskazówki dla nauczyciela pracującego w bezpośrednim kontakcie z uczniem po próbie samobójczej:

- opanowanie i akceptacja; niedopuszczalna jest ocena popełnionego czynu; zrozumienie i wsparcie z jednoczesnym pokazywaniem bezradności, czy niechęci wobec problemu,
- zapewnienie ucznia o służeńiu mu pomocą w miarę możliwości,
- dawanie poczucia bliskości, niekiedy sama indywidualna rozmowa działa terapeutycznie,
- wzmacnianie poczucia wartości, okazywanie szacunku,
- koncentracja na głównych problemach ucznia i ich pozytywne przeformułowanie, jeżeli jest to możliwe,
- zadbanie o maksymalne bezpieczeństwo ucznia,
- nie unikanie tematu śmierci, jeśli uczeń ma potrzebę powiedzenia o niej,
- stwarzanie możliwości wyrażania emocji, wsłuchiwanie się w nie,
- zadbanie o właściwe potraktowanie problemu i relacje w klasie szkolnej oraz z rodzicami

(wzmocnienie więzi).

4. Wskazówki dla nauczyciela do postępowania z uczniem, który chce okaleczyć siebie lub innych:

- bądź dyrektywny, jeśli czas na to pozwala, poinformuj dokładnie, co dziecko ma robić z rękami, nogami, itp., np. jeśli właśnie chce kogoś uderzyć, powiedz: „opuść ręce”; jeśli chce rzucić krzesłem, należy powiedzieć: „postaw krzesło”; jeżeli chce kopać: „Trzymaj stopy na podłodze”,
- unikaj pouczania go, czego nie ma robić, np. nie mów „nie bij”; zamiast tego należy udzielić wskazówek, co ma robić, -unikaj niejasnych sformułowań typu: „uspokój się”, a używaj precyzyjnych wyrażań, takich jak: „trzymaj ręce w bezruchu”,
- jeśli wskazówki werbalne są ignorowane, a dziecko w dalszym ciągu zachowuje się agresywnie, próbuje ugodzić innych, czy niszczy mienie, należy uniemożliwić mu to, używając siły fizycznej, może zaistnieć potrzeba przejścia do bezpośredniego użycia siły fizycznej w sytuacji, gdy brak jest czasu na wskazówki słowne (jeśli jest to możliwe, należy używać takich technik, jak blokowanie, w celu uniemożliwienia osiągnięcia innych, czy okaleczenia siebie).
- aby nie dopuścić do okaleczenia, należy, jeśli jest to możliwe, unieruchomić dziecku ręce i nogi; jedyne co powinno się mówić w takiej sytuacji, to: „trzymaj ręce w bezruchu, puszczać cię wtedy gdy twoje ręce będą nieruchome”; nie powinno się mówić nic więcej, do czasu, gdy dziecko zapanuje nad swoimi kończynami,

- gdy zaczyna postępować zgodnie ze wskazówkami, należy stopniowo redukować siłę fizyczną; jeśli ponownie stanie się gwałtowne, znowu powinno być wprowadzone zabezpieczenie fizyczne. Użycie siły fizycznej powinno być stosowane tylko w przypadku zagrażającym okaleczeniem dziecka i usunięte, gdy tylko sytuacja zostanie uznana za bezpieczną,
- jeśli zajdzie taka okoliczność, należy wezwać pomoc; powinno się to zrobić w spokojny sposób, nie okazując emocji,
- nie dyskutować o zaistniałej sytuacji w obecności dzieci,
- opiekunowie, aby posługiwać się siłą fizyczną, powinni być przeszkoleni przez specjalistę w tej dziedzinie, muszą być kompetentni.

Zasady postępowania w sytuacji żałoby po śmierci ucznia (za wyjątkiem śmierci samobójczej).

1. Dyrektor szkoły informuje nauczycieli/wychowawców.
2. Wychowawca klasy informuje o zdarzeniu uczniów na forum klasy.
3. Opowiedzenie o okolicznościach śmierci z uwzględnieniem życzenia rodziny zmarłego.
4. Stworzenie możliwości uczestniczenia w ceremoniach pogrzebowych, uroczystościach o charakterze „wspomnieniowym”, itp.
5. Monitorowanie stanu psychicznego uczniów ze szczególnym uwzględnieniem reakcji stresu pourazowego, zwrócenie uwagi na uczniów, u których stwierdza się szczególnie ostry lub chroniczny przebieg reakcji.
7. Skonsultowanie sytuacji z pedagogiem/psychologiem szkolnym lub specjalistą z poradni psychologiczno - pedagogicznej.
8. Ułatwienie kontaktu ze specjalistami z placówek wsparcia zewnętrznego.

Zasady postępowania nauczycieli w razie epizodu psychiatrycznego ucznia.

1. Nauczyciel powinien otoczyć ucznia opieką — nie pozostawiać samego.
2. Reagować w sposób spokojny, łagodny.
3. Wezwać, jeśli to możliwe, pielęgniarkę szkolną.
4. Przeprowadzić ucznia (bez rozgłosu) w spokojne miejsce.
5. Na ile to możliwe, nie rozpowszechniać w szkole informacji o zdarzeniu.
6. Zawiadomić pogotowie ratunkowe.
7. Zawiadomić i wezwać rodziców.

Zasady postępowania nauczycieli w przypadku wypadku, zagrożenia życia.

1. Należy pamiętać , że udzielenie pierwszej pomocy poszkodowanym wypadkach jest prawnym obowiązkiem każdego (art. 162 Kodeksu Karnego)
2. Nauczyciel powinien:
 - 1) Zachować spokój, nie wpadać w panikę , rozpoznać stan poszkodowanego.
 - 2) Usunąć poszkodowanego z rejonu zagrożenia (jeżeli to możliwe).
 - 3) Zorganizować pierwszą pomoc, wezwać pomoc medyczną .
 - 4) Zapewnić spokój poszkodowanemu, odsunąć z otoczenia zbędne osoby, w każdej sytuacji zapewnić ciepłe okrycie.
 - 5) Nie lekceważyć nawet drobnych skaleczeń , każde skaleczenie należy prawidłowo zaopatrzyć.
 - 6) W przypadkach porażenia prądem, braku oddechu , braku pracy serca, krwotoku, zatrucia i innych poważnych urazów - bezwzględnie wezwać lekarza (pogotowie ratunkowe).
 - 7) Do chwili przybycia lekarza postępować zgodnie z obowiązującym prawem w zakresie udzielania pierwszej pomocy
 - 8) Poszkodowanego z krwotokiem wolno tylko przenosić lub przewozić.
 - 9) Poszkodowanemu z utratą świadomości nie podawać leków w postaci płynnej ani stałej.
 - 10) W przypadku podejrzeń uszkodzenia kręgosłupa, nie wolno bez koniecznej przyczyny zmieniać pozycji poszkodowanego.
 - 11) Nie pozostawiać poszkodowanego bez opieki.
 - 12) Powiadomić dyrektora placówki o zaistniałej sytuacji.
2. Dyrektor szkoły:
 - 1) Nadzoruje przebieg działań podejmowanych przez nauczycieli.
 - 2) Powiadamia rodziców (opiekunów prawnych) uczniów, uczestniczących w zdarzeniu o zaistniałej sytuacji.
 - 3) Decyduje o zawiadomieniu niezbędnych służb: policji, pogotowia ratunkowego, straży miejskiej.
 - 4) W przypadku szczególnego zagrożenia (zdrowia , życia, porządku publicznego) informuje o , zdarzeniu organ prowadzący oraz wizytatora, sprawującego nadzór nad placówką.
 - 5) W przypadku posiadania informacji o udziale w zdarzeniu uczniów innej placówki o zaistniałej sytuacji niezwłocznie informuje dyrektora tej placówki.

Zasady postępowania w sytuacjach niespełnienia przez ucznia obowiązku szkolnego/nauki

Zadania Dyrektora w zakresie właściwego spełniania obowiązku szkolnego przez uczniów

1. Dyrektor, któremu podlega określony obwód sprawuje kontrolę obowiązku szkolnego przez dzieci zamieszkujące w obwodzie szkoły.
2. W tym celu sekretarz szkoły lub inny pracownik wyznaczony (zgodnie z zakresem czynności): prowadzi księgę ewidencji dzieci podlegających obowiązkowi szkolnemu zamieszkałych w obwodzie szkoły.
3. Zamieszcza w księdze ewidencji wykaz dzieci zgodnie z aktualnym stanem podanym przez organ prowadzący ewidencję ludności.
4. Dokonuje corocznych adnotacji w księdze ewidencji, wpisując informacje o spełnianiu przez dziecko obowiązku szkolnego w danej lub innej szkole.
5. W przypadku przyjęcia ucznia mieszkającego w obwodzie innej szkoły publicznej zawiadamia jej dyrektora o przyjęciu ucznia do swojej szkoły.
6. W przypadku niedopełnienia przez rodziców obowiązku zapisania dziecka do szkoły i braku informacji z innej placówki o tym dziecku , dyrektor występuje pisemnie do policji z prośbą o ustalenie miejsca pobytu dziecka .

Kontrola realizacji obowiązku szkolnego przez uczniów

1. Wychowawca na pierwszym zebraniu z rodzicami informuje rodziców o obowiązku zapewnienia uczęszczania dziecka na zajęcia szkolne oraz o konsekwencjach wynikających z absencji ucznia. Obowiązek ten spoczywa na obojgu rodzicach, chyba że jedno zostało pozbawione przez sąd władzy rodzicielskiej ; obowiązek ten odnosi się także do opiekunów prawnych dziecka.
2. Nieobecność dziecka w szkole winna być traktowana jako zdarzenie nadzwyczajne, może być zatem usprawiedliwiona tylko z ważnych powodów.
3. Rodzic ma obowiązek poinformować wychowawcę klasy przez Dziennik Librus, osobiście lub telefonicznie o przyczynie nieobecności dziecka trwającej dłużej niż 5 dni. Rodzic ma obowiązek także poinformować nauczyciela uczącego oraz wychowawcę klasy dziecka o zwolnieniu dziecka z danej lekcji w danym dniu i o danej godzinie oraz pisemnie wyrazić zgodę na samodzielne opuszczenie szkoły przez dziecko w momencie zwolnienia z zajęć. Rodzic bierze odpowiedzialność za bezpieczeństwo zwolnionego z zajęć dziecka.
4. Usprawiedliwienie powinno być dostarczone przez ucznia do wychowawcy w terminie 7 dni od dnia powrotu do szkoły. Konieczne jest podanie dokładnych dat i przyczyny nieobecności . Wychowawca na tej podstawie usprawiedliwia nieobecność ucznia.
5. Wszyscy nauczyciele regularnie kontrolują frekwencje poszczególnych uczniów na swoich lekcjach. W przypadku stwierdzenia 3 kolejnych nieobecności na lekcjach z danego przedmiotu (unikania danego przedmiotu przez ucznia) nauczyciel ma obowiązek zgłosić ten fakt wychowawcy klasy, który podejmie działania.
6. W przypadku gdy nieobecność ucznia trwa 5 dni nauki i brak jest informacji od rodziców o przyczynie tej nieobecności, wychowawca zobowiązany jest niezwłocznie nawiązać kontakt z rodzicami. Może być on telefoniczny, przez dziennik elektroniczny Librus, mailem na wskazany przez rodzica adres mailowy lub osobisty. W przypadku braku możliwości takiego kontaktu z rodzicami, wychowawca wysyła wezwanie do rodziców. Wychowawca przeprowadza rozmowę z rodzicami oraz uczniem; analizuje przyczyny nieobecności, przypomina o zadaniu rodziców, wobec obowiązku szkolnego, wskazuje na zagrożenia, informuje o możliwościach uzyskania wsparcia i pomocy, ustala skuteczną metodę pracy wychowawczej z dzieckiem. Wszystkie te działania muszą być udokumentowane (adnotacja w dzienniku).
7. Szybkiej i uważnej interwencji wychowawcy wymaga, także wybiórcze pojawianie się ucznia na zajęciach. Jeśli uczeń realizuje obowiązek szkolny nieregularnie, spóźnia się wielokrotnie na wybrane lekcje, unika danych lekcji - wychowawca nawiązuje kontakt z rodzicami, ustala metodę pracy wychowawczej z dzieckiem.
8. Wychowawca zobowiązany jest do współpracy z pedagogiem szkolnym w sytuacji powtarzających się nieusprawiedliwionych nieobecności ucznia. Pedagog i wychowawca analizują przyczyny wagarowania i ustalają dalszą strategię w zależności od problemu, może to być duży problem, może to być mały problem.
9. Do dnia 30 każdego miesiąca wychowawca przekazuje pedagogowi sprawozdanie dot. realizacji obowiązku szkolnego przez ucznia.
10. Do opiekunów i rodziców/opiekunów prawnych ucznia, który opuścił co najmniej 50 % zajęć dydaktycznych w miesiącu i są to godziny nieusprawiedliwione, dyrektor szkoły wysyła powiadomienie o tych godzinach, jest ono wezwaniem rodziców do zapewnienia dziecku spełnienia obowiązku szkolnego pod rygorem wszczęcia egzekucji. Gdy upomnienie poskutkowało, wychowawca ma obowiązek wsparcia rodziców.
11. W przypadku dalszych nieobecności ucznia lub gdy uczeń tylko przez kilka dni chodzi do szkoły, a później znów wagaruje dyrektor szkoły podejmuje dalsze kroki i kieruje wnioskiem do sądu rodzinnego w sprawie zbadania sytuacji rodzinnej ucznia i wypełniania przez jego rodziców podstawowych obowiązków z jednoczesnym powiadomieniem rodziców/opiekunów.

OBJAŚNIENIA, DEFINICJE, AKTY PRAWNE

Małoletni - zgodnie z art. 10 k.c. małoletnim jest osoba, która nie ukończyła lat 18.

Młodociany - sprawca, który w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończył 21 lat i w czasie orzekania w pierwszej instancji 24 lat. (tego typu sprawców raczej w szkole u Państwa nie będzie)

Nieletni - w rozumieniu prawa karnego osoba, która w momencie popełnienia czynu zabronionego nie ukończyła 17. roku życia. Odpowiada ona karnie tylko w szczególnych przypadkach, określonych w art. 10 § 2 Kodeksu karnego oraz w art. 13 i art. 94 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z 1982 roku.

- w zakresie zapobiegania i zwalczania demoralizacji nieletnim jest osoba do 18 roku życia, przy czym dolna granica wieku nie jest tutaj określona;
- w sprawach o popełnienie czynu karalnego nieletnim jest osoba między 13. a 17. rokiem życia (osoba, która popełnia czyn zabroniony po ukończeniu 17 roku życia odpowiada jak dorosły);
- w zakresie wykonywania środków wychowawczych lub poprawczych (orzeczonych wcześniej) - do ukończenia 21 roku życia.

Pojęcie "nieletniego" należy odróżnić od "małoletniego" (pojęcie z prawa cywilnego), którym jest osoba, która nie ukończyła 18 roku życia oraz "młodocianego" (pojęcie z prawa karnego), tj. sprawcę przestępstwa, który popełnił je przed ukończeniem 21 roku życia, a w czasie orzekania przez sąd I instancji ma nie więcej niż 24 lata.

Przestępstwo .

Czyn bezprawny, karalny i zawiniony. Zbrodnia albo występki. Zbrodnia jest czyn zabroniony, zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 albo karą surowszą. Występkiem jest czyn zabroniony zagrożony grzywną powyżej 30 stawek dziennych, karą ograniczenia wolności albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc.

Wykroczenie .

Czyn człowieka społecznie szkodliwy, zabroniony przez Ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia pod groźbą kary aresztu, ograniczenia wolności, grzywny do 5.000 złotych lub nagany.

Czyn Karalny.

Zgodnie z art. 1 § 2 pkt 2 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich przez czyn karalny rozumie się czyn zabroniony przez ustawę jako przestępstwo lub przestępstwo skarbowe oraz wskazane wykroczenia.

Wykroczeniami, które ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich wlicza w katalog czynów karalnych są wykroczenia określone w następujących przepisach Kodeksu wykroczeń:

Demoralizacja.

Proces pojmowany jako nie wynikający z przyczyn chorobowych lub rozwojowych stan; jest formą nieprzystosowania społecznego, charakteryzująca się negatywnymi postawami i zachowaniami nieletnich w stosunku do ogólnie przyjętych i obowiązujących norm społecznych, sprzyja łamaniu prawa.

art. 50a - posiadanie noża, maczety lub innego podobnie niebezpieczny przedmiotu w miejscu publicznym,

art. 51 - zakłócenie spokoju lub porządku publicznego,

art. 69 - umyślne niszczenie, uszkodzanie, usuwanie znaków,

art. 74 - niszczenie, uszkodzanie, usuwanie znaków ostrzegawczych,

art. 76 - rzucanie przedmiotami w pojazd mechaniczny,

art. 85 - samowolne stawianie, niszczenie, uszkodzanie znaków,

art. 87 - prowadzenie pojazdu w stanie po użyciu alkoholu,

art. 119 - kradzież lub przywłaszczenie,

art. 122 - paserstwo czyli nabycie mienia, wiedząc o tym, że pochodzi ono z kradzieży,

art. 124 - niszczenie lub uszkodzanie cudzej rzeczy,

art. 133 - spekulacja biletami, tzw. konik,

art. 143 - utrudnianie lub uniemożliwianie korzystania z urządzeń użytku publicznego.

W przypadku pozostałych wykroczeń zachowanie nieletniego traktujemy jako przejaw demoralizacji.

Nieletni dopuszcza się czynu zabronionego między 13 a 17 rokiem życia - co do zasady sąd stosuje środki

przewidziane w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich; jeżeli jednak nieletni ukończył lat 15 i dopuścił się czynu zabronionego (art. 10 kk) :

- zamach na życie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej;
- zabójstwo i morderstwo;
- umyślne ciężkie uszkodzenie ciała;
- umyślne spowodzenie katastrofy godzącej w bezpieczeństwo powszechne;
- przejęcie kontroli nad statkiem wodnym lub powietrznym przez sprawcę stosującego; podstęp, gwałt na osobie lub groźbę bezpośredniego użycia takiego gwałtu;
- umyślne spowodzenie katastrofy w komunikacji;
- zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem lub wspólnie z inną osobą
- wzięcie lub przetrzymanie zakładnika;
- rozboje;

może odpowiadać na zasadach określonych w kodeksie karnym, o ile sąd uzna, że okoliczności sprawy, stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności wcześniej stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ CYWILNA OSOBY NIELETNIEJ

Odpowiedzialność cywilna uzależniona jest od zdolności do czynności prawnej, ta zaś zależy przede wszystkim od wieku nieletniego.

Zgodnie z postanowieniami kodeksu cywilnego:

Art. 426. Małoletni, który nie ukończył lat trzynastu, nie ponosi odpowiedzialności za wyrządzoną szkodę.

W systemie polskiego prawa cywilnego odpowiedzialność ta oparta jest na zasadzie winy w nadzorze. Mówiąc inaczej jest ona przeniesiona na osobę sprawującą opiekę nad małoletnim.

Art. 427. Kto z mocy ustawy lub umowy jest zobowiązany do nadzoru nad osobą, której z powodu wieku albo stanu psychicznego lub cielesnego winy poczytać nie można, ten obowiązany jest do naprawienia szkody wyrządzonej przez tę osobę, chyba że uczyni zadość obowiązkowi nadzoru albo że szkoda powstałaby także przy starannym wykonywaniu nadzoru [...].

Małoletnim, którzy nie ukończyli 13 lat nie można przypisać winy.

W stosunku do małoletnich, którzy ukończyli 13 lat w grę wchodzi ich własna odpowiedzialność, co w zasadzie wyłącza odpowiedzialność sprawujących nadzór na podstawie art. 427.

Art. 415. Kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę, obowiązany jest do jej naprawienia. Z chwilą ukończenia trzynastego roku życia małoletni nabywa tzw. zdolność deliktową. Wyraża się ona w tym, że obowiązujące przepisy prawa przypisują takiemu małoletniemu zdolność działania z rozeznaniem w zakresie czynów niedozwolonych (deliktów), a w następstwie - ponoszenie odpowiedzialności za szkodę spowodowaną danym czynem.

Odpowiedzialność osób sprawujących nadzór nad nieletnim.

Musi istnieć określony stosunek prawny Zgodnie z art. 427 kc, odpowiedzialność z tytułu nadzoru może wynikać z trzech tytułów:

1. ustawy,(np. nauczyciele)
2. umowy,
3. jednostronnego podjęcia się stałego, faktycznego wykonywania pieczy, mimo braku obowiązku.

Ważny jest zakres nadzoru, gdyż wina w nadzorze polega najczęściej na zaniechaniu.

Procedura postępowania wobec nieletniego przejawiającego zachowania świadczące o demoralizacji lub sprawcę czynu karalnego.

Artykuły z „Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich” odnoszące się do omówionych powyżej zagadnień:

• Art. 4 §1

„Każdy, kto stwierdzi istnienie okoliczności świadczących o demoralizacji nieletniego, w szczególności naruszanie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego, używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawianie nierządu, włóczęgostwo, udział w grupach przestępczych ma społeczny obowiązek odpowiedniego przeciwdziałania temu, a przede wszystkim zawiadomienia o tym rodziców lub opiekuna nieletniego, szkoły, sądu rodzinnego, Policji lub innego właściwego organu”.

• Art. 4 §2

„Każdy, kto dowiedziawszy się o popełnieniu przez nieletniego czynu karalnego, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym sąd rodzinny lub Policję”.

• Art. 4 §3

„Instytucje państwowe i organizacje społeczne, które w związku ze swoją działalnością dowiedziały się o popełnieniu przez nieletniego czynu karalnego ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym sąd rodzinny lub Policję oraz przedsięwziąć czynności niecierpiące zwłoki, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów popełnienia czynu”.

DYREKTOR SZKOŁY

mgr Jolanta Dołęgowska

